

Marian Brandys

Fű a vonatról

Jan Osmańczyknak ajánlom

Az eset még a varsói felkelés előtt történt 1944 júniusában vagy júliusában. Pontosán már nem emlékszem a dátumra. Azon a napon az ég felhős volt, a fülledtség kibírhatatlan. A feszültséggel terhes levegő valami rossz előérzetét sugallta.

A csendőrség egy Częstochowa melletti kis állomás előtt - pontosan a szemafor alatt - megállította vonatunkat. Tizenvalahányan voltak, egy kutyás SS-tiszt parancsnoksága alatt. Szokásukhoz híven kétoldalt szálltak fel a vonatra, s pillanatokon belül megtöltötték a levegőt bántó ordításukkal, ideges kapkodásukkal. A megrémült, falfehér utasok nyugalmat erőltetve magukra, szó nélkül igyekeztek átadni igazolványaikat, és állni a tiszt szúrós tekintetét. Mindannyian féltünk. Abban az időben senki nem számított büntelennek. A fronton történt sorozatos vereségek miatt a hitleristákat ölte a düh és minden, akár aprónak tűnő butaság katasztrófával végződhetett.

Így történt most is.

Mikor a két ellenőrcsoport már egészen közel volt egymáshoz, a peron végén kitört az ordítás. Az egyik csendőr, aki a vagon ajtajánál őrködött, benézett a WC-be, ahol egy ottfelejtett géppisztolyt talált.

Mindannyian tudtuk, mit jelent, ha eldugott fegyver kerül elő a vonaton. A németeket elfogta a düh. Ordítva és géppisztolyuk agyával tolva, ütve, taszigálva kihajtottak valamennyiönket a vagonokból.

A szíjáról eleresztett kutya, az a fekete bestia csak azt várta, hogy alattomban valakit megmarjon.

A vagonok kiürítése után kettes sorban a vonat elé állítottak bennünket. Szemben, pár lépés távolságban, megállt előttünk kutyájával az SS-tiszt. Közlendőjét az egyik csendőr fordította lengyelre. Szavai sziklaként zuhantak ránk:

- A géppisztoly tulajdonosa azonnal jelentkezzen. Ellenkező esetben a lengyel banda minden ötödik tagját agyonlövetem! Öt percük van a gondolkodásra. A tiszt nyugodt mozdulattal kinyújtotta órával ékesített kezét, és lassan végigmért minket hideg mozdulatlan tekintetével.

Ez volt a legborzasztóbb öt perc, amit eddig megéltem. Szívünk dobbanásával mértük az időt, mely dobbanások hatalmasakká váltak, kitöltötték egész mellkasunkat, és jégtáblaként neheztedek ránk.

A géppisztolynak nem akadt gazdája.

Az SS rövid morgására a csendőrök elénk ugrottak, és puskacsöveikkel elkezdtek kiszámolni az embereket. Az elsőnek kiválasztott fehér szakállú öreg a megindultságtól összeesett. Mások döbrent hallgatással fogadták az ítéletet. Egy fiatal, sovány, monoklis férfi szívtepősen sírni kezdett.

Ekkor lépett ki a sorból az a fiú. Még egészen fiatal srác volt. Talán tizenöt, tizenhat éves lehetett, de annyinak sem látszott. Ma már nem tudnám leírni külsejét. Csak arra emlékszem, hogy apró, gyerekes alakjában volt valami megrendítő, különös. Olyan valami, ami jellemzi a nagyon ideges félénk gyerekeket. Pedig mennyi bátorság volt benne, amikor mi, felnőttek dermedten álltunk a félelemtől.

Az emberek annyira el voltak foglalva a kiszámolással, hogy az első pillanatban észre sem vették. Csak akkor lett néma csönd, amikor odament a tiszthez. Ebben a hirtelen támadt csöndben a fiú hangosan és érthetően megszólalt:

- A géppisztoly az enyém.

A csendőrök abban a pillanatban a fiú elé ugrottak és eltakarták szemünk elől. Csak azt láttam, hogy a tiszt lehajol a kutyához, pórázáról lecsatolja a korbácsot. Két hatalmas ütés következett. A fiú elesett, de azonnal fel is ugrott. Alig állt a lábán, kezével eltakarta arcát. Ekkor a csendőrök vették kezelésbe.

Ó, Istenem! Mennyire szerettük akkor ezt a fiút! Fellépése visszaadta elveszett bátorságunkat, újból férfiak lettünk. Bizonyos vagyok abban, hogy ott, akkor, mindenki gondolkodás nélkül odaadta volna érte életét. Amikor már azt hittük, hogy semmi nem menti meg a haláltól, hirtelen felvillanyozott bennünket egy a levegőbe hasító éles kiáltás:

-Herr Sturmführer! Herr Sturmführer!

A vonat vége felől felizgatott emberek rohantak felénk. Köztük három kalauz, kik egy vonatkísérő német katonát, bahnschutzot támogattak. A bahnschutz kigombolt egyenruhájában támolygott - tökrészezen. Valamit motyogott magában, el-ellökve a kalauzokat, akik nélkül viszont nem volt képes megállni a lábán.

Pillanatokon belül a rangidős kalauz remegve és falfehéren németül jelentést tett a tisztnek.

Nem hallhattuk a szavakat, azok értelmét, de azonnal mindent megértettünk. Igen, ez a részeg disznó hagyta géppisztolyát a lengyel vagonban. Minden bizonnyal a

partizánoktól való félelmében menekült a WC-be, majd teljesen lerészegedve visszatért a németeknek fenntartott vonatrészbe. A kalauzok bátor, rendes emberek voltak, ráadásul gyűlölték a basáskodó vonatkísérő katonákat.

A náciknak elállt a szavuk. Számunkra ez a szabadulás perce volt, de nekik ezt a békát valahogy le kellett nyelniük. A tiszt egy pillanatig mérlegelte magában az eseményeket, majd kényszeredett mosolyra húzott szájjal odalépett a fiúhoz, vigyázzba vágta magát, tisztelgett, és kézfogásra nyújtotta kezét. De a gesztus elszállt a levegőben. A fiú elfordult tőle, és véres arccal, mint a vak, maga előtt tapogatva az utat, elindult a vonat felé.

Újból visszaparancsoltak bennünket a vagonokba, de ezúttal nem kellett senkit sem nógatni.

Miután a vonat elindult, a szerencsétlen gyerek felé fordultunk. Becsukott szemmel feküdt az egyik fapadon, ránézni is szörnyűség volt. Amikor a nők ecetbe mártott zsebkendővel letörölték arcáról a vért, egymás után szólógtattuk:

- Kisfiam, miért csináltad mindezt? Miért vallottad be, hisz semmi közöd nem volt az egészhez.

Ekkor mélyen ülő szemeivel ránk nézett, és felrepedt ajkát nehezen mozgatva furcsa, gyerekesen lágyult hangon így válaszolt:

- Megtehettem, mert nem vagyok tagja a földalatti mozgalomnak. Senkit sem tudtam volna kiadni.

És mintha rettenetesen szégyellné, nyomná valami a lelkét, halkán hozzátette:

- Nem tartozom a szervezethez, mert a németek megölték két bátyámat, és édesanyámnak meg kellett esküdnöm, hogy nem fogok ellenszegülni.